

Марущак О. М. Контроль аудіативних умінь молодших школярів (за матеріалами дитячого періодичного видання «Джміль») / О. М. Марущак // Проблеми і перспективи формування лінгвокультурної особистості засобами рідного слова: збірник наукових праць (до 35-річчя кафедри лінгвометодики та культури фахової мови) / За ред. К. Я. Климової. – Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2016. – С. 65 – 70.

Марущак О.М.,
аспірант, асистент кафедри
лінгвометодики та культури фахової мови
Житомирського державного університету Імені Івана Франка

**Контроль аудіативних умінь молодших школярів
(за матеріалами дитячого періодичного видання "Джміль")**

Сучасне суспільство щодень потребує мовленнєво активних та комунікативно грамотних особистостей. Така потреба зумовлює поступову перебудову навчальних програм закладів освіти вищої, середньої та початкової ланок. З урахуванням цього в діяльності усіх рівнів освіти утверджується ідея практичної спрямованості курсу української мови. Це передбачає активну діяльність молодших школярів у навчальному процесі, оскільки виховання мовленнєво культурної, освіченої, духовно багатой особистості неможливе без опанування нею рідної мови в усіх її призначеннях.

Як зазначено у Державному стандарті початкової загальної освіти, метою вивчення української мови та мов національних меншин як мов навчання є формування в учнів комунікативної компетентності шляхом засвоєння доступного і необхідного обсягу знань з мови навчання, опанування всіх видів мовленнєвої діяльності та набуття певного соціального досвіду [1]. Учні початкових класів за час навчання у названій ланці школи повинні оволодіти усним і писемним мовленням на такому рівні, який би дозволив застосувати під час спілкування з дорослими та однолітками знання мови, способи взаємодії з людьми, навички роботи у групі, відтворення різних соціальних ролей. Задля

досягнення вказаної мети цим же нормативним документом серед ряду завдань визначена необхідність забезпечення гармонійного розвитку усіх видів мовленнєвої діяльності. Відповідно до освітньої галузі "Мови і літератури" Державного стандарту навчальний предмет "Українська мова" (та мови національних меншин) будується за такими змістовими лініями: мовленнєвою, мовною, соціокультурною, діяльнісною. Мовленнєва змістова лінія серед зазначених визначена провідною. Вона передбачає розвиток усного і писемного мовлення учнів, їхнє вміння користуватися мовою як засобом спілкування, пізнання, впливу [3]. Відповідно набувають розвитку ті види мовленнєвої діяльності, які діти частково опанували у дошкільному віці (аудіювання, говоріння), та формуються й удосконалюються види, пов'язані з писемним мовленням (читання вголос і мовчки, робота з дитячою книжкою, письмо).

Змістом програми з української мови передбачено набуття учнями найпростіших знань про усне і писемне, діалогічне й монологічне мовлення, про особливості висловлювань залежно від мети та ситуації спілкування. Проте найбільше уваги під час навчання потрібно приділяти розвитку вмінь здійснювати всі види мовленнєвої діяльності. Тому й рекомендують використовувати різноманітні види, форми, методи, засоби навчання, які б сприяли набуттю й розвитку умінь здійснювати аудіювання, говоріння, читання та письмо. Водночас успішне навчання неможливе без проведення систематичного контролю за сформованістю відповідних умінь.

Зосередимо увагу на особливостях контролю й оцінювання аудіативних умінь школярів як базових для розвитку інших навичок мовленнєвої діяльності.

Перевірка навички аудіювання у початковій школі може здійснюватися як навчально, так і контрольно. У першому випадку це стосується учнів 1 класу та поточної перевірки розуміння прослуханих матеріалів учнями наступних років навчання. Уже з *першого* класу у дітей формуються вміння сприймати на слух матеріал, що складається з декількох мовних одиниць (звуків, складів, слів, словосполучень) та виявляти серед них ті, які відповідають вказаним ознакам. Учні також вчаться розуміти та запам'ятовувати зміст невеликих текстів

художнього й розмовного стилів. Не менш важливим є сприймання інструкцій, що стосуються виконання навчальних дій чи ігрових завдань. *Другокласники* вчаться сприймати на слух ряд із кількох звуків, складів, слів, словосполучень; зіставляти прослухані слова із малюнком, на якому зображено один із названих предметів; ділити слова на групи за поданою чи обраною самостійно ознакою. А також програмою передбачено сприймання текстів художнього, розмовного або науково-художнього стилів з подальшою роботою над усвідомленням змісту. Учні *третього* класу працюють над аудіюванням текстів названих попередньо стилів з урахуванням різних жанрів і типів, відтворюють зміст прослуханого, висловлюють власну думку щодо подій та персонажів. Вимогами до аудіювання у *четвертому* класі передбачено прослуховування текстів різних стилів, жанрів і типів, що містять речення ускладненої структури. Продовжується робота над усвідомленням фактичного змісту тексту, школярі запам'ятовують послідовність подій, встановлюють причиново-наслідкові зв'язки, визначають виражальні засоби мови у висловлюванні та висловлюють власні думки з приводу почутого.

Контрольна перевірка аудіативних умінь учнів, відповідно до критеріїв оцінювання навчальних досягнень молодших школярів, здійснюється у 2-4 класах у кінці кожного семестру. Залежно від класу різниться й матеріал для перевірки: обсяг текстів, тестові завдання, зміст запитань. Так, у 2 класі пропонують тексти обсягом 120-200 слів та 4 запитання з двома варіантами відповіді кожне. Менший обсяг творів пропонують до використання у I семестрі (120-160 слів), а тексти зі 160-200 слів рекомендують для II семестру. При цьому, як правило, обирають матеріал художнього (допустимо з елементами розмовного) стилю. Для учнів 3 класу обсяг текстів збільшується до 220-300 слів і відповідно кількість запитань сягає 6, кожне з яких має три варіанти відповіді. Школярі 4 класу працюють із творами з 320-400 слів, з метою перевірки розуміння їм пропонують 6 тестів з чотирма варіантами [3].

Добираючи для школярів цікавий та доступний дидактичний матеріал, учителі використовують готові методичні розробки, інструктивно-методичні

посібники, тексти з художньої літератури, невинувато залишаючи поза увагою дитячі періодичні видання. Матеріали, розміщені у них, найчастіше мають розважальний характер, однак, ретельно проаналізувавши номер, можна знайти завдання, що будуть виправдано та доречно застосовані під час формування та перевірки аудіативних умінь школярів. За умов обмеженого обсягу розвідки розглянемо, які можливості для цього пропонує дитячий журнал "Джміль".

Матеріал для аудіювання у 1 класі.

Забула ("Джміль". – 2016. - № 1)

Бабуся захворіла. Зовсім у ліжку злягла.

— Онучко, люба, принеси мені водички.

— Зараз, бабуся, — відгукнулася дівчинка, не відриваючись від мультика, та відразу й забула про бабусине прохання. Аж раптом почулося якесь човгання — то старенька мало-помалу, тримаючись за стінку, йшла на кухню.

— Бабуся, тобі ж уставати не можна! — закричала мала.

— Дякую за турботу, — відповіла старенька. — Справді, я б краще полежала, але пити ще більше хочеться.

— Ой, — знітилася внучка. — А я й забула... (70 сл.)

Любов Яковенко

Казка про ясен ("Джміль". – 2014. - № 5)

Прийшла весна, всі дерева вкрилися новими листочками й запашиними квітами. І лише ясен стоїть голий, як узимку, і не помічає нічого навколо себе. Запитують у нього дерева, чому він не перевдягнувся у весняне вбрання.

- А хіба вже час? - дивується ясен.

- Давно! – відказують дерева.

Почав ясен готувати собі одержину, але так поспішав, що листочки вийшли не рівні, а із зазубринами.

Восени, коли подув холодний вітер, ясен запитав у дерев:

- Осінь скоро прийде?

- Так вона вже тут, - відповіли ті.

Почув це ясен і не схотів більше спізнюватися. Миттю скинув своє листя. Інші дерева ще довго стояли в яскравих шатах, а ясен лише голими вітами розгойдував на осінньому вітрі. (112 сл.)

Матеріал для аудіювання у 2 класі.

Небезпечна забавка ("Джміль". – 2013. - № 3)

Діти гралися в пісочниці на майданчику. Аж раптом Лєся голосно скрикнула й висмикнула з піску руку. З руки текла кров — вона порізала об уламок скла, який чомусь опинився в пісочниці. Покликали Лєсину маму. Вона прибігла рятувати доньку — з бинтом, перекисом та зеленою.

— І хто ж це міг у пісочницю скло кинути? Адже тут малі діти граються! — обурювалася вона, обробляючи доньчину рану.

— А це он той хлопчик, що там бляшанку ганяє. Спочатку тут, по майданчику, пляшку ганяв, вона розбилася, друзки розлетілися в різні боки, і у пісочницю, мабуть, потрапили, — сказали діти.

Узявши Лесю за руку, мама попрямувала до того хлопця.

— Це ти розбив пляшку і викинув скельця в пісочницю? — суворо запитала вона.

Хлопець знітився, злякано подивився на маму, на Лесину забинтовану руку.

— Я ненавмисно, я не хотів, вибачте, будь ласка, — благально промовив він. — Тільки прошу, не розповідайте батькові. (137 сл.)

Закарбувати собі на носі ("Джміль". – 2012. - № 2)

Ця пригода трапилася з трьома друзями – Вітьком, Сашком та Сергієм. Вони живуть у невеличкому місті, кожний – у гарному будинку, навколо якого розбито сад. Але Вітькові заманулося під мовити друзів залізити до сусідського саду – там, мовляв, такі груші, пальчики оближеш.

– Зустрінемося о 10-й вечора, – сказав Вітько.

– Так темно ж у цей час, хоч око виколи, – заперечив Сашко.

– А в мене ліхтар гарний є. Усе буде видно, як на долоні, — озвався Сергій. От і десята вечора. Зійшлися хлопці. І раптом їм чомусь стало так холодно, аж зуб на зуб не попадає. Підійшли тихенько до хвіртки, прочинили її і очам своїм не повірили: перед ними, ніби з-під землі виріс, великий собака. Він настовбурчив вуха і хотів загавкати. З переляку у хлоп'ят душа в п'яти сховалася і вони так накивали п'ятами, що аж у вухах свистіло. Відбігли далеченько і зупинилися, щоб відхекатися.

– Як я злякався! У мене аж волосся дибом стало, — мовив Сашко.

– І налякалися, і груш не покуштували, — побивався Вітько.

– Не берімо в голову. Може й краще, що так вийшло. І зарубаймо собі на носі: брати чуже не годиться, — підбив підсумки невдалої пригоди Сергійко. (181 сл.)

Матеріал для аудіювання у 3 класі.

Як Оксана вербою стала ("Джміль". – 2015. - № 2)

Колись давно в одному селі жила вродлива дівчина Оксана. Дуже любила вона вбратися у вишивану сорочку, плахту, взути на ноги червоні чобітки, надіти на шию намисто, прикрасити волосся стрічками. І так гарно вбрана ходила дівчина на річку — помилуватися своїм відображенням в її гладкому плесі. Могла годинами так сидіти, задивляючись на свою вроду та усміхаючись сама до себе. Кликали Оксану дівчата водити хороводи, а вона лише плечима знизувала. Мати просила доньку допомогти — води з криниці принести, на городі попоратися. Та у відповідь завжди чула лише: "Ой, не зараз, мамо...".

Одного вечора, коли дівчина, як зазвичай, стояла на березі, з води визирнув Водяник. Побачив він красуню та й завмер, зачарований її вродою. Саме у цей час нагодилася Оксанчина матуся й поклікала дівчину додому. А та у відповідь: "Не хочу йти до хати! Немила вона мені! Я б так усе життя стояла край води, милуючись своєю вродою!". Почувши таке бажання Оксани, Водяник умить виконав його. І тут ніжки дівчини перетворилися на коріння, яке міцно трималося за берег, і вже не могла красуня зрушити з місця. Гнучкий дівочий стан став тонким вербовим стовбуром, руки перетворилися на гілля, а довге кучеряве волосся – на тонесенькі гілочки, що схилялися до самої води, торкаючись свого відображення в ній. Саме так, як мріяла Оксана. А Водяник, плеснувши по воді хвостом, опустився, задоволений, на самісіньке дно: тепер красуня-верба завжди буде перед його очима. (223 сл.)

Матеріал для аудіювання у 4 класі.

Як вогонь став служити людині ("Джміль". – 2015. - № 5)

Невідомо, коли наші пращури вперше почали користуватися вогнем. Це сталося багато тисяч років тому, коли первісні люди ще жили в печерах, вдягалися в шкури звірів і їли те, що вдавалося назбирати або вполювати.

Ніхто не знає, як люди познайомилися з вогнем. Можливо, блискавка вдарила в сухе дерево, чи вулканічна лава запалила рослини на схилі вулкана, чи трапилося щось інше. Первісні люди швидко зрозуміли: вогонь — чудовий подарунок, завдяки якому можна грітися біля багаття та споживати гарячу їжу. Але добувати вогонь наші пращури тоді ще не вміли. Дуже довго люди могли лише підтримувати вогонь, який сам спалахнув з якоїсь причини. Зазвичай це робили жінки, які стежили, щоб полум'я не згасало, вчасно підкладаючи дрова у багаття.

Минуло багато часу, і нарешті в історії людства сталася визначна подія – люди винайшли спосіб добувати вогонь! Трапилося це випадково. Хтось із первісних майстрів помітив: якщо довго обробляти деревину, тручи по ній якимось знаряддям, вона дуже сильно розігрівається, і дрібненька тирса починає тліти. Так було відкрито, що вогонь можна добувати тертям.

Загострений кінець сухої палиці впирали в суху дощечку й швидко крутили цю палицю між долонями, допоки крихітні часточки деревини не починали тліти. Після цього на шматочки, що тліли, клали суху траву або мох і роздмухували вогонь. Це потребувало великого досвіду й вправності, а також багато часу. Але ще дуже довго люди не знали іншого способу добувати вогонь. До речі, цей давній спосіб і донині виручає мандрівників, якщо в них під рукою немає сірників.

З розвитком цивілізації потреба в дешевому та швидкому способі добування вогню ставала дедалі актуальнішою. Вчені час від часу пропонували нові способи отримання вогню, проте вони виявлялися неефективними, незручними, а подекуди навіть небезпечними, до того ж дуже дорогими. Так, один учений пропонував використовувати сірники завдовжки 1 метр. Інший намагався зробити їх з речовин, які, сполучаючись, вибухали й спалахували, виділяючи дим, що мав дуже неприємний запах і був отруйним. Експерименти проводилися в різних країнах, і жоден з них не дав бажаного результату.

Аж ось, нарешті, у 1855 р. шведський хімік Юхан Лундстрем здогадався зробити сірники такими, якими ми знаємо їх сьогодні. За це він навіть був нагороджений медаллю. А сірниками стали користуватися в усьому світі, адже вони були дешевими, зручними та безпечними (за правильного поводження).

До речі, слово "сірник" походить від назви хімічного елементу "сірка". Він є одним з компонентів суміші, що нанесена на голівку сірника. Люди й далі намагалися вдосконалити спосіб добування вогню. Так з'явилися різноманітні запальнички. Але сірники досі користуються попитом. Хоча, можливо, настане час, коли їх можна буде побачити тільки в музеї, де вони посядуть почесне місце серед найвидатніших винаходів людства. (418 сл.)

До кожного з пропонованих текстів доречно укласти систему тестових завдань відповідно до окреслених вище вимог. Проведення контрольного аудіювання рекомендовано проводити фронтально, працюючи в зошитах для контрольних робіт з української мови або на попередньо підготовлених

картках. Завдання на розуміння тексту можуть бути єдиними для всіх учнів класу чи з використанням кількох різних варіантів.

Зазначимо, що матеріали, пропонувані у статті, є лише невеликою частиною масиву, видрукованого у журналі. Вони можуть бути застосовані у навчально-виховному процесі початкової школи на уроках української мови та літературного читання, адже дитячі часописи є цікавим і потужним джерелом дидактичного матеріалу. Їх методично обґрунтоване використання сприяє розвитку національної свідомості учнів, прищеплює любов та повагу до культури свого народу, його слова, підтримує формування комунікативної компетентності школярів.

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/derj-standart-pochatk-new.pdf>.
2. Інструктивно-методичні матеріали щодо контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів // Початкова школа. – 2014. – №4. – С. 18 – 48.
3. Українська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 класи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/pochatkova-shkola.html>.